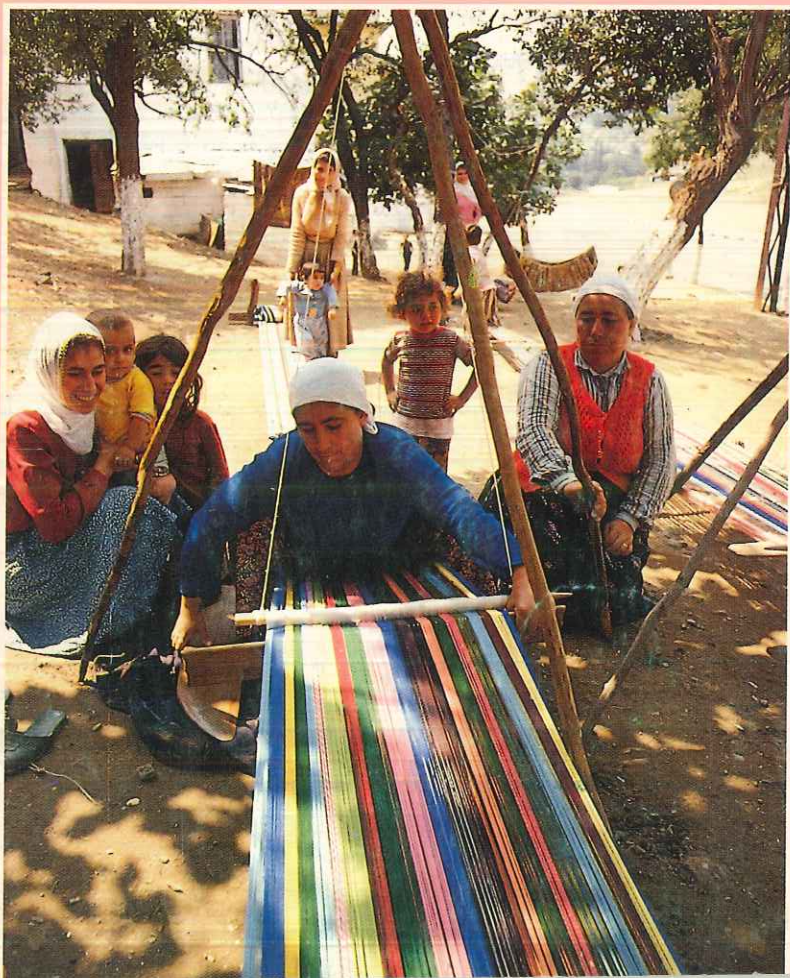
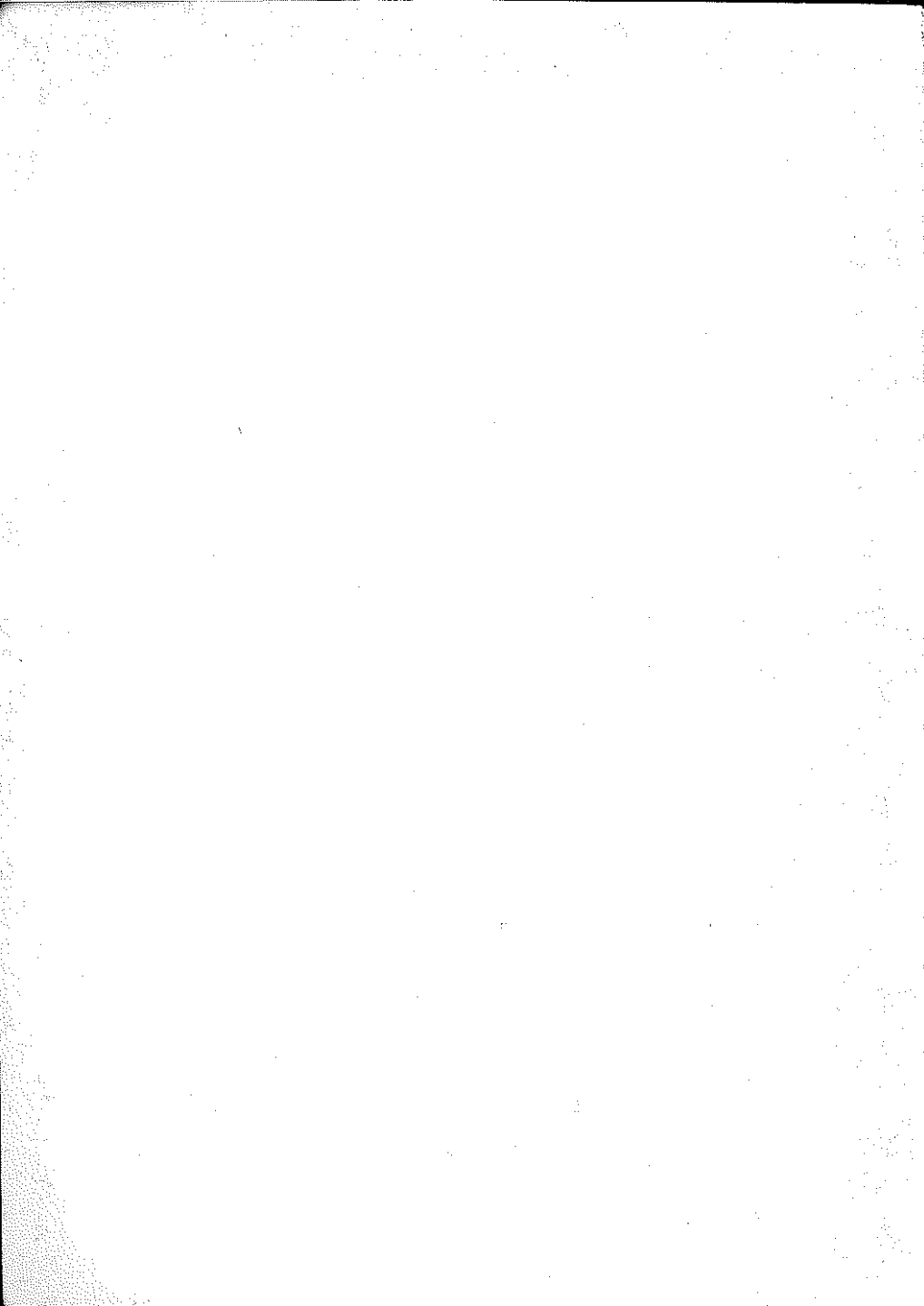

MESUT ÖZCAN
Dersim (Zaza)
Atasözleri

MESUT ÖZCAN
Dersim (Zaza) Atasözleri

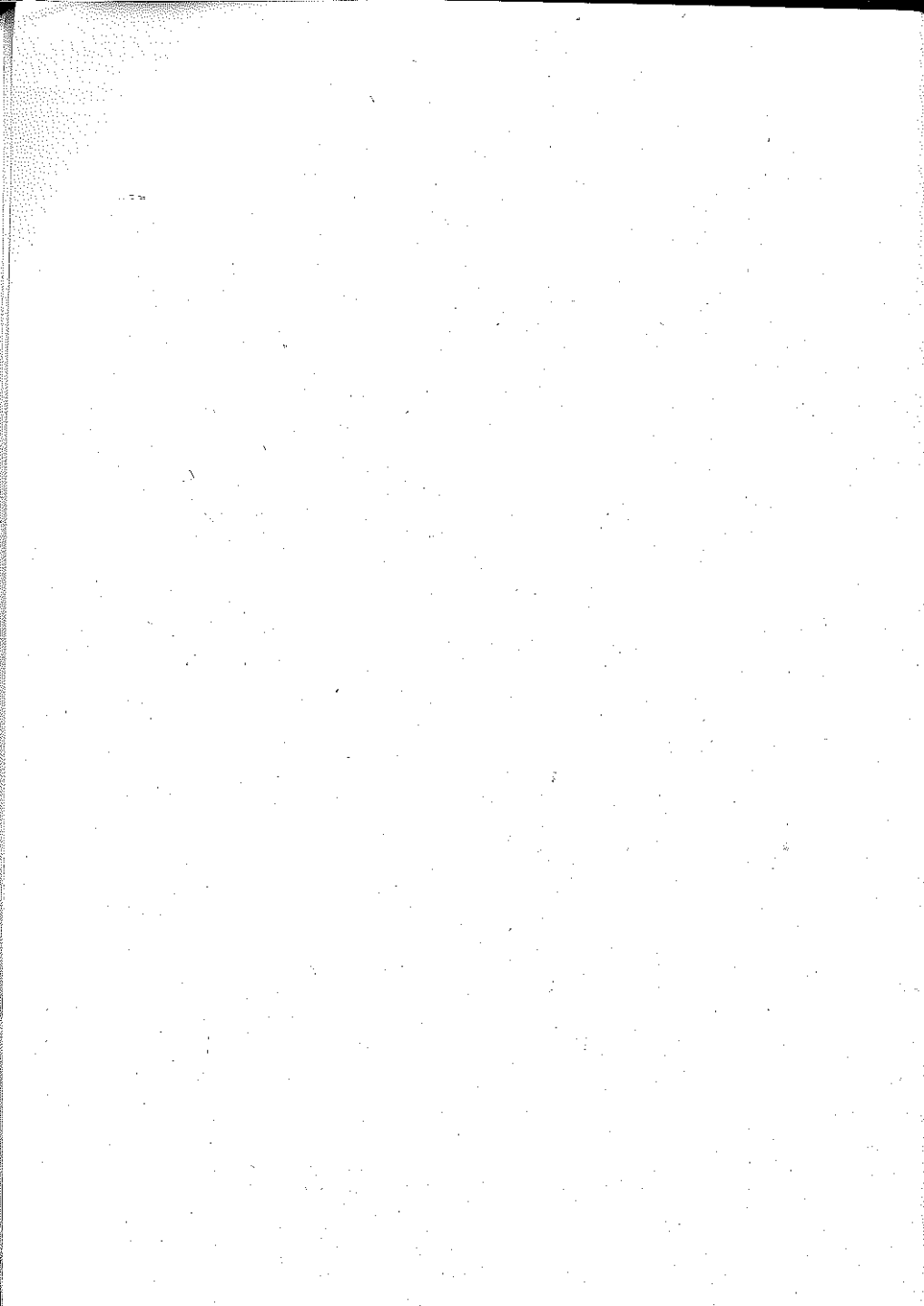
Bu kitabın yayın hakları
Güney Yayıncılık Tic. ve San. A.Ş.'nindir.
Birinci Baskı: Eylül 1992
Teknik Hazırlık: Sistem Ofset
Baskı: Yön Matbaası

KAYNAK YAYINLARI: 109

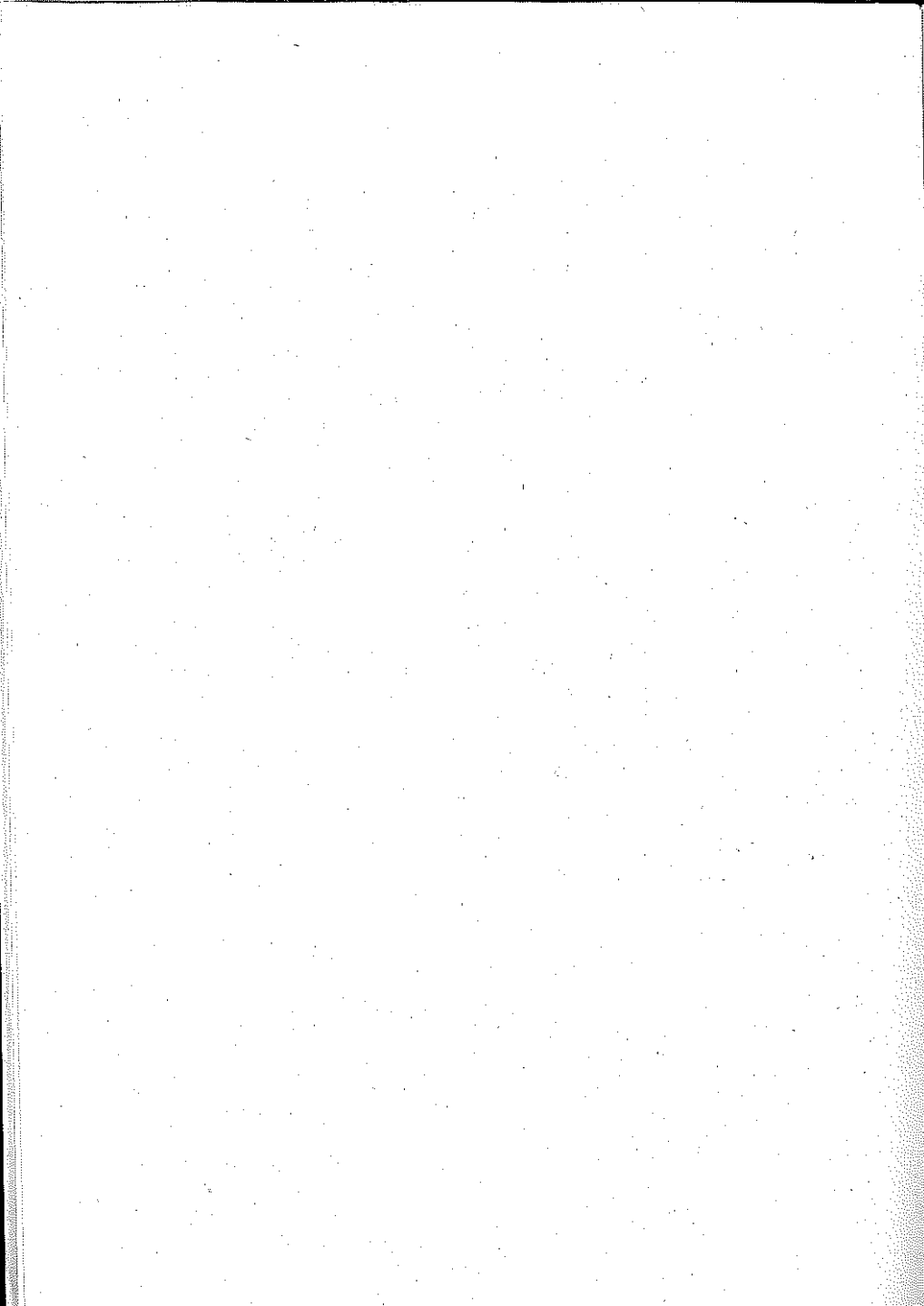
GÜNEY YAYINCILIK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Nuruosmaniye Cad. 19/3 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 513 83 52-53 Faks: 513 96 76

MESUT ÖZCAN
Dersim (Zaza) Atasözleri

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
DERSİM (ZAZA) ATASÖZLERİ	15
DERSİM (ZAZA) BİLMECELERİ	45
CEVAPLAR	52

ÖNSÖZ

Kürt kültürü ve tarihi araştırmaları, bugüne kadar büyük bir ulusal baskının hedefi oldu. Bu baskı en acımasız biçimiyle Türkiye'de yaşandı. Son yıllarda verilen mücadelelerin bir sonucu olarak bu yöndeki engeller biraz azaldı. Kürt kültürü ve tarihi alanında hızla ürünler ortaya çıkmaya başladı. Bu alandaki çalışmaların henüz emekleme devresinde olduğunu belirtmeliyiz. Son yıllardaki kimi çalışmalar hariç tutulursa, ortaya konan ürünler genellikle yabancılara ait olmuştur. Nikitin ve Mynorsky'nin eserleri, hâlâ Kürt kültürü ve tarihi alanındaki en önemli kaynak kitaplar listesinin başındaki yerlerini korumaktadırlar.

Kürtler içinde Dımılı-Zaza dili, kültürü ve tarihi çalışmaları ise henüz emekleme dönemine girmiş olmaktan bile uzaktır. Kayda değer bir Zaza dili çalışması yapılmamıştır. Malmisanij'in Zazaca-Türkçe sözlüğü bu alandaki birkaç üründen birisidir. Geçen yüzyılın sonunda Diyarbakırda yayımlanmış olan Zazaca Mevlitten sonra bugüne kadar yayımlanmış çok fazla ürün bulmak mümkün değil.

Belli başlı bütün Kürt araştırmacıları, Zaza dilinin köken olarak Kurmanci'den farklı olduğu ve Farsça'ya daha yakın olduğu konusunda ortak bir görüş birliği içindedirler. Kimi araştırmacılar Zazaları, eski İran'ın savaşçı ve talancı kavmi Deylemliilerle ilişkilendirirken, kimilerinde ise, gene eski çağ İran kavimlerinden Delamitlerle bir bağ kurulmaya çalışıldığını görüyoruz.

Nikitin ise Zazalar ile Guranlar arasında yakınlığa dikkat çe-

ker: «Ayrıca Dersimdeki Zazalar (Dımıliler) tarafından da konuşulan bu Gurani lehçesini şuraya buraya serpilmiş başka adacıkları da vardır. Guran adının en eski biçimi olan "Ga(v) bara (k) kelimesinden geldiği, bunların ilk yurdunun da Hazar denizi eyaletleri olması gerektiği ileri sürülmektedir; nitekim bu eyaletlerde 645-660 yıllarına doğru bu adı taşıyan bir hanedana rastlanır." (Nikitin, *Kürtler*, Deng Yayınları, cilt 1-2, s. 225, Mayıs 1991)

Nikitin Guranlarla, Kürtlerin diğer kavimleri arasındaki ilişkiyi de çeşitli Kürt araştırmacılarına dayanarak şöyle açıklar: "Kürtler, sürülerinden başka varlıkları olmayan ve ayrıca haydutlukla da geçinen savaşçılarla, Guran denilen köylülere ayrılırlar." (Wagner, *İran ve Kürt Ülkesinde Gezi*, Leibzig, 1852, cilt.11 s. 233). "Bu Guranlar soylu kasta mensup Kürtlerden sayılmazlar, çünkü çehreleri ve şiveleriyle kendilerini belli ederler." (Aynı eser, s. 235). "Köylü kastını oluşturan, boyunduruk altına alınmış yerli Medler olsa gerektir." (Aynı eser, s. 225). "Bilbaslarda, Kürdistan'ın hemen her yerinde olduğu gibi, bir köylü sınıfı vardır. Bu sınıf hor görülür, hiçbir aşirete mensup değildir. Ve Şehrizar'da olduğu gibi, eski yerlilerden oluşmuş görünmektedir. Bilbaslar bunlara, Farsça "beyaz şapkalılar" anlamına gelen *Kalowspi* derler" (aynı eser, s. 229). Rich'e göre (*Kürdistan'da Kaldığım Sürenin Hikayesi*), Guranlar savaşçı kastından çehreleri ve lehçeleri ile ayrılırlar. Yüz biçimleri daha yumuşak ve düzgün hatlıdır; profilleri çoğu zaman tıpkı Grek profiline benzer." (Nikitin, *Kürtler*, Deng Yayınları Cilt 1-2, s. 222-223, Mayıs 1991)

M. Nuri Dersimi ise Medlerin Dersimli Zazaların atası olduğunu söyler. İ. Nuri Paşa da "*Kürtlerin Kökeni*" adlı kitabında Med dili ile Zaza dili arasında yaptığı kısa bir karşılaştırma ile aynı yönde fikir belirtir.

Bütün bunların doğruluğu veya yanlışlığı bilimsel araştırma-

ların konusudur. Zazaların, bugün yaşamakta olduğu topraklara İsa'dan önceki yüzyıllarda yapmış oldukları göçün araştırılması bu konudaki birçok soruya cevap getirebilir. Anadolu'da en dağlık alanları kendilerine yerleşim yeri olarak seçmeleri anlamlıdır. Ayrıca Irak Kürdistanı'nda yaşayan bir başka Kürt kavmi olan Hewramanilerle Zazalar arasında yakınlık olduğu iddiası da incelenmeye değer bir başka konudur. Bugün söylenmesi gereken bir şey varsa, o da bu tür araştırmaların gerekliliğidir.

Kökenleri ne olursa olsun Zazalar, bugün kendilerine Kürtlük dünyasının bir parçası olarak görmektedirler. Toplumların kendileriyle ilgili bilinçleri tayin edicidir. Bulgarların Türk kökenli olmaları, onları tarih içindeki Slavlaştıkları ve bugün Slav oldukları gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bulgarlar bugün kendilerini Slav olarak görüyorlarsa önemli olan budur. Anadolu'da bugün yaşayan Türklerin gerçekte ne kadar Orta Asya kökenlidir. Çeşitli etnik topluluklar tarih içinde birbirlerine karıştılar. Bazıları asimile oldu. Karışımlardan yeni kültürler ortaya çıktı. Yeni etnik kimlikler şekillendi. Bunu toplumların tarihi gelişiminin kaçınılmaz bir unsuru olarak ele almak gerekiyor.

Onun için bugün Zazaları, Kurmançlardan ayırma ve sanki apayrı milli bir sorun varmış gibi ele alma gayretinin yanlış olduğunu belirtmek gerekir. Öte yandan yüzyıllardan bu yana varlığını sürdüren ve bugün de belli bir hayatiyete sahip olan Zaza dili ve kültürü üzerine çalışmalara gerek olduğunda söylemeliyiz. Bu yöndeki çalışmaların gerek bütün olarak Anadolu halk kültürünü gerekse Kürt kültürünü geliştirip zenginleştireceği açıktır.

Zazaların bugün üzerine yaşadıkları belli bir toprak parçası vardır. Tunceli, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Muş'un kuzeyi, Erzurum'un güney kısımları, Diyarbakır'ın kuzeyi ve Siverek'in kuzeyi olarak tanımlayabileceğimiz dağlık bölgede, bütünlük gösteren bir coğrafyada yaşıyorlar.

Dersim, Zaza bölgesi içinde özel bir yere sahip olmuştur. Tarihte Dersim olarak anılan bölge, bugünkü Tunceli sınırlarından daha geniş bir alanı kapsıyor. Bugünkü Bingöl, Erzincan sınırları içinde görülmekte ve bu alan Varto'ya kadar uzanmaktadır.

"Anadoluya ilişkin en eski haritalar gözden geçirildiğinde Tunceli yöresinde yer adlarını da öğrenmiş oluyoruz. Yörenin bilinen en eski adlarının başında "Dailani" gelir. Bunun dışında bugünkü Munzur dağlarını da kapsayacak şekilde geniş bir alana özgü olan "Daranalıs" adını yüzyıllarca kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yine aynı şekilde bugünkü Tercan ilçesini de kapsayacak ölçüde bir kanton olduğunu sandığımız "Derxéné (Derk-sen) adıyla karşılaşmaktayız; Hatta Strabon'un "Coğrafya"sındaki bir dipnotta bugünkü Tercan'ın eski adı olarak belirtilir. Tunceli yöresinin eski adlarından biri sayılan "Daranalıs" adı bazı kaynaklarda "Daranişe" olarak geçer." (Bilal Aksoy, *Tarihsel Değişim Sürecinde Tunceli*, Yorum yayınları, 1. 5Baskı s. 25, Ekim 1985)

Bu tarihsel bilgi bize, Dersim adının kökeni hakkında belli bir fikir vermektedir. En eski ad olan "Dailani"nin kökenini bulmak ise bir tarih araştırması konusudur.

Genç arkadaşım Mesut Özcan'ın çalışması, günümüze kadar sözlü olarak gelmiş bir kültürün, yazılı kültür haline dönüştürülmesinde ilk adımlar arasında anılmaya değer bir çalışmadır. Bütün halkların Atasözleri gibi Dersimlilerin atasözleri de, bu halkın tecrübelerini, çeşitli konularda tarih içinde billurlaştırdığı fikirleri ve dersleri içeriyor. Bir başka deyişle bir toplumun ruhi şekillenmesini, o toplumun atasözlerinden çıkarmak mümkündür.

Özcan'ın kitabına aldığı atasözlerini incelediğimizde toplumsal dayanışmayı, alçakgönüllüğü ve umudu öğütleyen sözlerin önemli bir toplam oluşturduğunu görüyoruz. "Berz mepere, qız

kûna" (Yüksekten uçma alçak düşersin), atasözünde alçakgönüllü olmamanın zararı anlatılmaktadır. "Dısmêqız mevine" (Düşmanı küçük görme); "Jimêl, pısingarêk este" (Biyik kedide de var); Brawo qız, dayma beno gırs (Küçük kardeş mutlaka büyür) aynı türden atasözlerine örnek olarak gösterilebilir.

"Çıxaşke kêmera gırse nane dêsra, heve kêmera qızêz cero kene bıra" (Duvara ne kadar büyük bir taş konursa konsun, bir küçük taş da altına yerleştirilir), sözü, yapılan bütün işlerin, büyük küçük toplumsal bir ortak emekle ortaya çıktığını anlatıyor. Aynı zamanda ne kadar büyük, ne kadar önemli olursa olsun, herhangi bir konuda verilen emeğin, daima küçük de olsa başka çabaların varlığına muhtaç olduğunu, veya başka bir deyişle büyük ürünlerin daha önceki küçük çabaların bir sonucu olduğu belirtilmektedir. "Hirayise ostôr, pošta gae şayrawa" (Atın kişnemesi siyah öküzün sırtındandır) atasözü de, benzer bir anlam taşımaktadır. "Vas, bine kêmere de nêmaneno" (Ot taşın altında kalmaz) Atasözü umudu, geleceğe olan güveni ifade ediyor. Yeni olan, bütün engellere rağmen büyüyecektir.

Tarih boyunca büyük zulümler görmüş olan bir toplumda elbette, yoldaşlık, dostluk, iyi komşuluk üzerine söylenenler önemli bir yer tutacaktır atasözleri içinde. "Dısmen sono kerdene manena, dost sonu name maneno" (Düşman gider yaptığı kalır, Dost gider adı kalır); sözü dostluğun değerini anlatıyor. "Ræra, olvoze hu hora meke (Yolda yoldaşını kendinden etme), "Desto rast, desto çêp şûnc, desto çep, desto râst şûno" (Sağ el sol eli yıkar, sol el sağ eli yıkar) aynı türden atasözleridir.

"Cırano xıravın işon keno wayire her çi" (Kötü komşu insanı her şeyin-kötülüğün-sahibi yapar) ve "Ju vato çe mı vêsa, tekê bıvato, goçêna mâk çe sımadera, âk vêsa" (Biri demiş ki bizim ev yandı, diğeri demiş ki bizim çuvaldız sizin evdeydi, o da yanıştır) sözleri ise, iyi komşuluğu, dostluğa sığmayan davranışlara, davranış sahiplerine bir toplumsal eleştiriyi yansıtıyor.

Dersimliler, tarih boyunca hem bölgenin egemenleriyle, hem de kendi içlerinde aşiret kavgalarıyla boğuşarak bugüne geldiler. Bu sürecin yansıdığı atasözleri öğreticidir: "Gôn eve gôn nê, gôn eve uwe yena şûtene" (Kan kan ile değil, kan su ile yıkanır) atasözü aşiretler arası çatışmaya ve kan davasına karşı toplumsal tepkiyi dile getiriyor. "Mordemo Kırmanç eve tarva jûvinyo" (Kürt insanı birbiriyle uğraşır) sözü ise Kürtlerin ezeli derdine, feodal parçalanmışlığa ve çatışmalara yöneltelen bir eleştiridir. "Môr vato je dismên bıkıse, je dôst wedare" (Yılan demiş ki düşmanım gibi öldür, dostum gibi göm) sözü, bir yanılla kim olursa olsun ölüye saygı gösterilmesi gerektiğini, öte yanılla da Dersimlilerin iç çatışmalar tarihini anlatan özlü bir söz durumundadır.

"Ga eke ginawero, karyd sero bene deyray" (Öküz düştüğünde üstünde bıçak çoğalır) sözü, dara düşenin yalnız kalışımı, düşmanın artışı anlatıyor. "Hêra vato tora môm ama, tu bene veyve; hêr vato, ya koliye ya uwa" (Eşeğe demişler sana davetiye gelmiş, düğüne çağırıyorlar; eşek demiş 'ya odun, ya da su taşımak içindir'". Bu söz toplumdaki sınıflar arasındaki ayrılığa mizahi bir eleştiridir. "Mordeme mıryd vato vêre mı, vêsan vato zare mı" (Tok olan demiş midem, aç olan demiş karnım) veya "Tae hûne, tae bervene" (Bazıları gülüyor, bazıları ağlıyor) benzer şekilde toplumdaki zenginliğe-fakirliğe, sınıf farklılığına değinen atasözleridir.

"Heywânoke pee hu kulvi, qılancıke kôtra yena zono" (Geri-sinde yara olan hayvan, saksığanın nereden geleceğini bilir) sözü, herhangi bir soruna en iyi çareyi, o sorunu yaşayanların bilebileceğini anlatıyor. "Wuyoke cûnde beno, hêgade bıvo" (Harmanda olacak olan tarlada olsun) atasözü, kaçınılmaz olan belalardan zorluklardan kaçınılmamasını, üstüne gidilmesini öğütüyor.

"Zalım, eve zulım yeno rae" (Zalim, zulümle yola gelir) sözü

zorbalara karşı yürütülecek mücadelenin yolunu gösteriyor. "Aqıl barekerdo, bôm aqile hu gureto" (Aklı bölüşmüşler, deli kendi aklını almış) sözü ise herkesin layığını bulacağını söylüyor.

"Kutkoke eve çûye şî mal, deyra xêr nino" (Sopayla davara giden köpekten hayır gelmez) sözü, zor kullanarak hiç kimseye iyi bir iş yaptırılmayacağını anlatıyor. Başka bir deyişle "zorla güzellik olmaz".

"Domu qızênde terviya hu cenno" (Çocuk küçüklüğünde terbiyesini alır); "Her vas, koka hu sero reweno" (Her ot köktü üzerinde yeşerir); Voreko hewl, kozde belliyo" (İyi kuzu ağılda belli olur) atasözleri, eğitimin esas olarak daha küçükken verilceğini ve insan kişiliğinin şekillenmesinin küçükken aldığı eğitimle olacağını anlatıyor.

"Bize dijdiyede yenara kêl, eskara zena" (Keçi gizlice çiftleşir ama açıkta doğurur) sözü, hiçbir şeyin gizli kalamayacağını, eninde sonunda açığa çıkacağını belirtiyor. Dolayısıyla insanlara doğruluğu, açıklığı öğütüyor.

"Çêr çêro, cêniko hûk çêra, cwamerde hûk çêro" (Kadın da olsa erkek de olsa yiğit yiğittir) atasözü, Anadoludaki bütün halklarda ortak olan atasözlerinden biridir. Kadın-erkek ayrımına karşı bir tepkiyi ifade etmektedir.

Atasözleri içinde bazıları, beceriksizlikle alay etmekte gevşek tutumlara eleştiriyi içermektedir: "Çerexino yeno puleşino asvarre" (Döner dolaşır yulara sanılır-dolanır-); "Hata kare kênoke, kêsike vejina dare ser" (Bir işi yapıncaya kadar kaplumbağa ağaca çıkar); "Mordêm geweske tû kerd, gilej piskneno herdisa hora" (Gevşek tüküren adamın tükürüğü sakalına bulaşır), bu türden atasözleridir.

Bu kitapta Zazaca yazılırken, i, ı, î harfleri okuma kolaylığı sağlamak bakımından Türkçede karşıladıkları seslere uygun olarak yazılmışlardır. Ayrıca sadece Dersim Zazacasında yer

alan kimi sesler kullanılmamıştır. Bunların kullanılıp kullanılmayacağı kapsamlı bir gramer çalışmasını gerektirmektedir.

Mesut Özcan'ın çalışmasının ilk adım olmasını diliyorum. Dersim halk hikayelerinin, destanlarının, şarkılarının yazıya dökülmesi, kapsamlı bir sözlük ve gramer çalışmasının önümüzde yapılması gereken işler olarak duruyor. 11. 6. 1992

Mehmet Bedri Gültekin

DERSİM (ZAZA) ATASÖZLERİ

Aqılve aqıl ferq esto, aqîle butine ju niyo.
Akıldan akıla fark vardır, herkesin akılı bir değil.

Aqıl eve peru nêroşûno.
Akıl para ile satılmaz.

Aqıl barekêrdo bôm aqîle hu gureto.
Akılı paylaşmışlar, deli kendi aklını almış.

Arêe xıravino weno nêweno mird nêbeno.
Bozuk değırmendir, yiyor yemiyor doymuyor.

Aqılo pee hata yeno ison virke,
aqılo vire nano nowa ison vêrenora.
Sonraki akıl insanın başına gelinceye kadar
önceki akıl insanın anasını şey eder.

Aqıl lesede nê saredero.
Akıl boyda değil baştır.

Bôm baqılêde zewezno,
roza bine şıyo vato "bêrc na bôma hu bere"
Deliyi akıllı ile evlendirmişler,
ertesi gün gitmiş "Gelin bu delinizi götürün". demiş.

Bôm bômra terseno, baqıl bômra terseno.
Deli deliden korkar, akıllı deliden korkar.

Berz mepere qız kuna.
Yüksek uçma, alçak düşersin.

Bırawo qız dayma beno gırs.
Küçük kardeş daima büyük olur. (Büyür)

Bôm kêmere erzeno gol, çewres mordem besenêkêne veze.
Deli göle bir taş atar kırk kişi çıkaramaz.

Bize dıjdiyede yenaro kel, eskera zena.
Keçi gizli döllenir, açıkta doğurur.

Ceno hâqo, dano hâqo.
Alır Allahtır, verir Allahtır.

Cenete tuyo, ceneme tuyo, çe tuyo.
Ev senindir, cennet de olsa, cehennem de olsa.

Can sôno nino hurênd, mal sôno yeno hurênd.
Can gider yerine gelmez, mal gider yerine gelir.

Ciniyûde bas nêbeno.
Kadınlarla başa çıkılmaz.

Ciran ciranê hu naskêno.
Komşu komşusunu tanır.

Cemate bômü nêbiyo.
Delilerin cemaati olmamış.

Cirme qafika tole ling oncenê.
Boş kafanın cezasını ayaklar çeker.

Cinik este, cönik este.
Kadın var, kadıncık var.
Camiye sôna minber hurêndde maneno.
Cami gider minberi yerinde kalır.

Cırano xırayın ison kêno wayire her çi.
Kötü komşu insanı her şeyin sahibi yapar.

Cinike hurd domone hu kërde vırara hu,
ju vatoke "Tu ne na dinade bine a barra xeleşina,
ne a dinade."
Kadın iki çocuğunu kucağına almış,
biri demişki
"Sen ne bu dünyada o yükün altından kurtulursun,
ne de öbür dünyada."

Cane isôn wesvo, werdena ison ciye kutikyö.
İnsanın canı sağlam olsun (sağlığı yerinde olsun)
yiyeceği it boku olsun.

Camerden kare her kêş niya.
Erkeklik herkesin işi değil.

Cınıka çeyi direga çeyiya.
Evin kadını evin direğidir.

Ci çıxaşke hurefiye honde boe vejina.
Boku ne kadar karıştırırsan o kadar koku çıkar.

Camerd camerdo, hermete hermate.
Erkek erkektir, kadın kadındır.

Ciyoke nêweno pımıka hu cimеfiye.
Yiyemeyeceğın boka burnunu sokma.

Canoke tengede hâq cıre bêro cömerdiye.
Darda olan cana (insana) Allah yardım etsin.

Çımıke, eve por rındeko.
Kadın saçıyla güzeldir.

Çevere hu kılıtke, cırane hu dızd meke.
Kapını kilitle, komşunu hırsız çıkarma.

Çi eve qılere destu yeno werdene.
Yiyecek elin emeğiyle yenir.

Çıke ramıt ey çinena.
Ne ekersen onu biçersin.

Çıme tayine sarede kaykêne.
Bazılarının gözü başında oynuyor.

Çıme nalbanyd linga qaturu, ostorudero.
Nalbandın gözleri, katırın ve atın ayaklarındadır.

Çıke bêro rındanra yeno.
Ne gelirse iyilikten gelir.

Çike kêna hore kêna.
Ne yaparsan kendine yaparsın.

Çıxaşke kêmare girse nane dêsra,
heve kêmera qızek cero kêne bııra.
Duvara ne kadar büyük taş konursa,
ufak bir taş da altına sıkıştırılır.

Çiyoke heramde ame, heramde sôno.
Haramdan gelen mal, harama gider.

Çiyoke şî aradıme mekuye.
Giden şeyin ardına düşme.

Çike bêro çime vêsanênra yeno.
Ne gelirse aç gözlülükten gelir.

Çe vergde cigêre qe bena?
Kurt evinde ciğer hiç olurmu?

Çerexino yeno puleşino asvarre.
Dönüyor dolaşıyor geliyor yulara sarılıyor.

Çıralıx mede, kutike hu mı ser meverde.
Sadaka verme, köpeğini üstüme salma.

Çêr çêro, Cênika hûk cera cwamerde hûk çêro.
Yiğit yiğittir, kadını da yiğittir, erkeği de yiğittir.

Domôn çiçega zariye.
Çocuklar evin gülüdür.

Dikik baqilo, ci weno.
Horoz da akıllı fakat bok yiyor.

Domonoke nêberva çızık cı nêdane.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Dôstra dısmen nêbeno, dısmenra dôst nêbeno.
Dosttan düşman olmaz, düşmandan dost olmaz.

Dızd sewe tol mendo, wustora çiye hu tırto.
Hırsız bir gece boş kalmış, evini soymuş.

Dina sultan silemânre nêmenda.
Dünya Sultan Süleymana kalmamış.

Dikra vato tu bekçiye kêrguna, lüye hûya.
Horoz demişler "Sen tavukların bekçisisin", tilki gülmüş.

Dêso rast nêrijino.
Doğru yapılan duvar yıkılmaz.

Dôste zôyvna, bazarlığ zôyvna.
Dostluk başkadır, pazarlık başkadır.

Dızd sewa tariyede nâdano.
Hırsız, karanlık gecelere bakar.

Dito selike, esto delike.
Sepete sağlamışlar ite atmışlar.

Dısmen sôno, kêrdene manena, dôst sôno name maneno.
Düşman gider kötülüğü kalır, dost gider adı kalır.

Domu qızênde terviya hu ceno.
Çocuk küçükken terbiye edilir.

Desto rakêrde; tol nêmaneno.
Açık el boş kalmaz.

Dôst eve dôst maneno.
Dost dostuyla kalır.

Dôste isonrâk dîsmen kûno.
İnsanın dostundan da düşmanı çıkar.

Dîsmen hale dîsmen nêzoneno.
Düşman düşmanın halini bilmez.

Desto rast desto çep şûno, desto çep desto rast şûno.
Sağ el sol eli yıkar, sol el sağ eli yıkar.

Dest dest şûne, dest ri şûne.
El eli yıkar, eller yüzü yıkar.

Dest destra berzo.
El elden yüksektir.

Dare gînenawaro ver katabeno.
Ağaç düşer yönü ne yana gider.

Dîsmen qız mevîne
Düşmanı küçük görme.

Eve deste hu kêna, eve vile hu oncena.
Elin ile yaparsın, boynun ile çekersin.

Eve vatiş kar nêbeno.
Söylemekle iş olmaz.

Emanetre xıyanet nêbeno
Emanete hıyanet olmaz.

Fırsatke kot kenfersan dest, ison nal mix keno.
Fırsatçının eline fırsat geçtimi insanı nallar, mıhlar.

Feqır şıyo dıjden cire asme vejıya.
Fakir hırsızlığa gitmiş, kendisine ay çıkmış.

Feqırra vato çı rasto, hâq rasto.
Fakire demişler ki ne doğrudur, Allah doğrudur.

Ez ko nêsonke verğ mı bore, verğik çe mı nine.
Ben dağa gitmiyorum ki kurtlar beni yesin,
kurtlar de evime gelmez.

Gukê çeyi gae çeyira nêterseno.
Evin danası evin öküzünden korkmaz.

Goza kore eve derjên vejına.
Kör (Çetin çıkan) çeviz iğne ile çıkarılır.

Gawo hewl lızmade belibeno.
İyi öküz çiftte belli olur.

Ga eke gınawaro karyd sero bêne deyray.
Öküz düşünce üstünde bıçak bol olur.

Golukoke tey uwe wena kemere cı meerze.
Su içtiğin göle taş atma.

Guranayisre kês nêvano tometa.
Çalışmaya kimse ayıptır demez.

Gost bê aste nêbeno.
Et kemiksiz olmaz.

Gôn bê gôn nê, gôn eve uwera yena şûtene.
Kan kan ile değil, kan su ile yıkanır.

Gole bê bino.
Dipsiz göldür.

Gose haryd este.
Yerin kulağı var.

Hâq kode nâdano,vore dano cı.
Allah dağa bakar, kar yağdırır.

Haryd tomoro u tomoro, isu kısım u kısım.
Yer damar damardır, insanoğlu kısım kısım.

Her amo na dına her sôno.
Eşek gelmiş bu dünyaya, eşek gidiyor.

Hâq çeveru ju kêno qapa, ju kêno ra.
Allah kapının birini kapatır, birini açar.

Hewlve xıravınra meste beli beno.
İyi ile kötü yarın belli olur.

Hêgare hengaj, miyure şwane lozumo.
Tarlaya saban, koyunlara çoban lazım.

Her çi hurêndya hode roşûno.
Her şey kendi yerinde satılır.

Heywanoke pee hu kulvi, qıancıke kôtra yena zono.
Arkası yara olan hayvan karganın nerden geleceğini bilir.

Hâq qasve kutık ke bê wayir meverdo.
Allah köpeği bile sahipsiz bırakmasın.

Hona ostor nêgureto, nalu cenno.
Daha at almadan nal alıyor.

Her hêgade ju kêmere, her qafikedeju aqıl.
Her tarlada bir taş, her kafada bir akıl.

Hâqe dısmenik esto.
Düşmanın da Allahu var.

Her teyr zone hora wanêno.
Her kuş kendi diliyle öter.

Hersrake niştaru zerrarra wurzenara.
Öfkeyle oturursan zararlı kalkarsın.

Her eve hêrena hu ree gineno çamurre.
Eşek eşekliği ile bir kere çamura düşer.

Hata can mevejiyo, xuyc nêvejına.
Can çıkmayınca kadar huy çıkmaz.

Hata kare k noke k s ke vejina dareser.
Bir iş yapıncaya kadar kaplumbağa ağaca  ıkar.

H rra vato tore m m ama, tu bene veyve,
h r vato "mı bene veyve ya koliye, ya uwa".
EŞeğe demiŐlerki sana davetiye g ndermiŐler,
seni d Ğ ne istiyorlar.
EŞek demiş "Beni d Ğ ne g t r yorlarsa ya odundur,
ya sudur"

Her  i zoneno wenca boro.
EŞek ne bilir yonca yemesini.

Hot camerd ame tilewe vato hote bin b re ma here bark me,
Yedi erkek yanyana gelmiş,
demişler ki yedi kişi daha gelsin biz eşeği y kleyelim.

Her k s laze piye huyo.
Herkes babasının oğludur.

Her rindeke qusurede hu esto.
Her g zelin bir kusuru var.

Hirayise ost r, poŐta gae Şayrawa.
Atın kişnemesi, kara  k z n sayesindeydir.

H q sono feğ r vineno.
Allah gider fakiri bulur.

Her  i, waxte hode werino.
Her Şey zamanında yenir.

Her vas koka hu sero roweno.
Her ot kendi kökünün üstünde yeşerir.

Hâq vato murad mıra, cad tora.
Allah demiş murad benden, yapması senden.

Hâq kêş dina tariyede meverdo.
Allah kimseyi karanlık dünyada bırakmasın.

Hâq kêş sasmekêro.
Allah kimseyi şaşırtmasın.

Hatake mor mekişiyô, xuya hu cıra nêvejina.
Yılan öldürülmeyinceye kadar huyu çıkmaz.

Hiniye hukmatte uwe mesime, zarar vinena.
Devletin çeşmesinden su içme zarar görürsün.

Hâq eke da kêmera huske serôk dano.
Allah verdiyse kuru taşın üstünde de verir.

Hâg vato can tora, ro mıra.
Allah demiş canı senden, ruhu benden.

Hâq her çire derde dano, bê derman nêverdano.
Allah her şeye bir dert verir, dermansız bırakmaz.

Hâq kêş tawuye nêzonawu mekêro.
Allah kimseyi cahillere düşürmesin.

Her kês wayire dôt dismêno.
Herkes dost düşman sahibidir.

Hermetarinde ison verva roj bena.
İyi kadın insanı gün ışığına çıkarır.

Herê heru este.
Eşeğin eşeği var.

Her kêsve aqîle hu, hu goyneno.
Herkes kendi aklıyla kendini över.

Her kês vano esto çino ezo.
Herkes var yok benim, der.

Her kêsve qeydewo.
Herkesin (her şeyin) bir usülü var.

Mordemek tiz kêrdo, vato "Çever pa çino, kutık verde niyo".
Adam osurmuş, demişki "Kapısı yok, it önünde yok".

Merdeneke merdana na xar xur çiko?
Ölüm ki ölümdür bu inilti, sızılı nedir?

Manga merde do bireya.
İnek öldü ayran kesildi.

Mordemo zonae qesu hu nâno.
Kendini bilen adam kendine laf söyletmez.

Mordemoke savır kêrd, selamed vineno.
Sabreden insan selameti bulur.

Mordemoki kare hu nêzona her waxt posema beno.
İşini bilmeyen insan her zaman pişman olur.

Miya sipiye şa nêbena.
Beyaz koyun, siyah olmaz.

Mordemo hewl pê hu sabeno.
İyi insan kendisiyle sevinir.

More luk bela hu rew vineno.
Yerinde durmayan yılan belasını erken bulur.

Mordeme xırtrâk isono gewes kûno.
Cesur, bilgili insandan da gevşek insan olur.
(gevşek oğlu olur)

Male dina dinade maneno.
Dünya malı dünyada kalır.

Meke mevîne.
Yapma görme.

Mordemoke des ree vake ez mordemo,
wu mordem des ree hero.
Bir insan on kere ben insanım dediye
o insan on kere eşektir.

Mordeme rınyd her kês sare hu sero pêceno.
İyi insanı herkes başının üstünde tutar.

Mordeme zurekêr riye hu şao.
Yalancının yüzü karadır.

Mordeme zonaere kes xıravın nêvano.
Kendini bilen insana kimse kötüdür demez.

Môr vato je dısmên bıkıse, je dõst wedare.
Yılan demiş ki düşman gibi öldürün, dostunuz gibi gömün.

Mor lona hu naskêno.
Yılan deliğini tanır.

Meymane isôn meymane hâqyo.
İnsanın misafiri, Allahın misafiridir.

Mordeme vêsa aree horâk nu tireno.
Açgözlü insan kendi değirmeninden de un çalar.

Mordeme sâf asvar erzene vile fetenene.
Saf olan insanın başına yuları atar gezdirirler.

Meke winena, roze nê roze bela hu vinena.
Yapma görürsün, bir gün değil bir gün belanı bulursun.

Moede nâde çena bije.
Anasına bak kızını al.

Mordeme mıryd vato vêrê mı, vêsan vato zarê mı.
Karnı tok olan adam karnım demiş, aç olan midem demiş.

Merdemo kırmanc eve tarva juwinyo.
Kürt insanı birbirinin derdine düşer,
birbirinin kuyusunu kazar.

Mordeme xıravınra qêso xıravın vejino.
Kötü insandan kötü söz çıkar.

Miye, qore hora dardebena.
Koyun kendi bacağından asılır.

Miye derde cendera, qesav derde goşterro.
Koyun can derdindedir, kasap et derdindedir.

Mordemoke eve camat nâme rae, eve rese yeno rae.
Erkân ile yola gelmeyen, örken ile yola gelir.

Mire çike bêro, mira yeno, zone mîke ret vîndero,
sare mı nêdezeno.
Bana ne gelirse benden gelir, dilim rahat durursa,
başım ağrımaz.

Mordem, geweske tû kêrd gilej pısqneno herdisa hora.
Gevşek tüküren insanın tükürüğü sakalına bulaşır.

Mordemo rınyd şundore hu beli niyo.
İyi insanın iyiliğinin sınırı belli değildir.

Mal eke kêrd gore juwin naskêno.
Davarı ağıla koyduğun zaman birbirini tanır.

Mordem, eke şî dijdiyenik vano ya hâq,
eke verda dij dımak vano ya hâq.
İnsan hırsızlığa gidince de ya Allah diyor,
hırsızı kovalayınca da ya Allah diyor.

Lêsa dewak gırsa hama dıma hêrrâ sôna.
Devenin boyu büyüktür ama eşeğin ardından gidiyor.

Lêwe huşkete tarnik veseno.
Kurunun yanında yaş da yanar.

Leyire môr bê ağu nêbeno.
Yılanın yavrusu zehirsiz olmaz.

Lonake nêzonena deste hu cimеfiye.
Bilmediğin deliğe elini sokma.

Lüye tükê hu vırmena, xuya hu nêvırmena.
Tilki tüyünü değiştirir, huyunu değiştirmez.

Ne rındyre bıguriye, ne xıravınre bıguriye.
Ne iyi olana çalış, ne kötü olana çalış.

Non sola hu sere zonûdera.
Ekmeği tuzu dizlerinin üstündedir. (Cimridir.)

Ne ağuveke tu berze, ne sekerveke tu bore.
Ne zehir olki seni atsinlar, ne şeker olki seni yesinler.

Kês nêvâno doe mı tırso.
Kimse ayranım ekşidir demez.

Kêwenenya veyvıku, adire çerku, site karıku.
Gelinlerin işi, çırpının ateşi, üç yaşındaki keçinin sütü.

Kor topâlra vato ezde tiraka tûya kore ni.
Kör topala demiş ben senin kör gözünü şey edeyim.

Kêrge uwe wena hu sero hâqte nâdana.
Tavuk su içiyor başını yukarı kaldırıp Allaha bakıyor.

Korra vato murade tu çiko, vato dina roştiya kes mı nêdano.
Köre demişler muradın nedir,
dünya aydınlıktır kimse bana vermiyor demiş.

Kerpiçe şiya derde kemmerre berva.
Kerpiç gitmiş taşın derdine yanmış.

Kutukoke ru boro salike vere çımrawa.
Yağ yiyen köpeğin gözünde ben olur.

Kamke çı bıkeru hore kêno.
Kim ne yaparsa kendine yapar.

Kareve zerarra tê dûstrae.
Kâr ile zarar yanyanadır. (kardeştir.)

Ko çığaşke berzvo linga ison kunara cı.
Dağ ne kadar yüksek olursa olsun insanın ayağı düşer.

Kês hale kêş nêzoneno.
Kimse kimsenin halini bilmez.

Kês vesanênra nêmerdo.
Kimse açlıktan ölmemiş.

Kutık goste kûtik nêweno.
İt itin etini yemez.

Kêrge hewne hode qut diyo.
Tavuk rüyasından yem görmüş.

Kare dina nêqedino.
Dünyanın işi bitmez.

Korre veyve çı, kârre dawul cı?
Köre düğün ne, sağıra davul ne?

Kare ewrêen mestere meverde.
Bu günün işini yarına bırakma.

Kês eve kêş qayil nêbeno.
Kimse kimseyi beğenmez.

Kêse kêş çino.
Kimsenin kimsesi yok.

Kês eve derde kêş nêberveno.
Kimse kimsenin derdine ağlamaz.

Kutıkoke eve çüya şî mâl, deyra xêr nino.
Sopayla sürüye giden itten hayır gelmez.

Kutıkoke ğıra eve aste vindeno.
Hırlayan köpek kemik ile durur.

Kutık çı zoneno dôt çıko.
Köpek ne bilir dost nedir.

Kutık çı zoneno jare çıka.
Köpek ne bilir ziyaret nedir.

Kutıkoke ame ison dizonu nêmisneno.
Isırılacak köpek diş göstermez.

Kutıko ke zura wayire hu wazeno.
Uluyan köpek sahibini ister.

Kamke quyiya kâm bıkıno eve hu gımeno puro.
Kim kimin kuyusunu kazarsa kendisi düşer.

Kutık wayire hu naskêno.
Köpek sahibini tanır.

Kârydke cısane dılape gôn cıra nêperena.
Bıçak vursan bir damla kan çıkmaz.

Kêmere, hurênyda hode girana.
Taş, yerinde ağırdır.

Korke hâqte çut nâdano, hâqık korde hên nâdano.
Kör Allaha nasıl bakarsa Allah da köre öyle bakar.

Kote isonke deza, roe ison wuzadero.
İnsanın neresi acıdıysa ruhu ordadır.

Kuze uwe raa uwera sôno.
Su kabı suyun yoluna gider.

Kêmera girse hurênyda hodera.
Büyük taş kendi yerindedir.

Koe berz dayma dumane hu serewo.
Yüksek dağın dumanı sürekli başında olur.

Kuze uwe rea uwera şikino.
Su testisi su yolunda kırılır.

Kutikra vato ça lowena, vato tersu ver.
Köpeğe niye havlıyorsun demişler, korkumdan demiş.

Karo çetin meke, derdo bê derman mevine.
Zor iş yapma dermansız dert görme.

Kınmanç nê dênê hu dano, nêk inkar kênô.
Kürt, ne borcunu öder, ne de inkâr eder.

Kêrgera rameno, dikte weno.
Tavuktan kaçıyor, horoz ile yiyor.

İson çiye mordeme xıravın mewero,
ciye mordeme rınyd boro.
İnsan, kötü insanın malını yemesin,
iyi insanın bokunu yesin.

İsonoke xumare kaykênô çe hu çino.
Kumar oynayan insanın evi yoktur.

İsu adire germ vera nêsono.
İnsan sıcak ateşin önünden gitmez.

İsu eve tiz kar kênô.
İnsan dürtmeyle iş yapar.

İsu xanedane wela huyo.
İnsan kendi toprağının beyidir.

İsonoke hu nêzona deyre savana vaze.
Kendini bilmeyen insana ne dersen de.

İsonoke baqılvi eve peçike mısne,
bômrâk vane hora bômo.
Akıllı insanı parmakla gösterirler,
deliye de zaten delidir derler.

İsone her, her cade hu beli kêno.
Eşek olan insan her yerde kendini belli eder.

İsonoke şî do, qıdix pê hu nêsaneno.
Ayrana giden insan kabı arkasına saklamaz.

İsu dano kutikro, wayirra sermaeno.
İnsan köpeğe vurur, sahibinden utanır.

İsu dina alem vineno, vere çime hu nêvineno.
İnsan dünya alemini görüyor, gözünün önünü görmüyor.

Tae hûne, tae bervene.
Bazıları gülüyor, bazıları ağlıyor.

Tae isu, fekra dosto zarera dısmeno.
Bazı insanlar sözde dostlar, içte düşmanlar.

Tarva dısmen yena ontene yi döst ontene nina.
Düşmanın yaptığı çekilir, dostun yaptığı çekilmez.

Tae kene, tae oncene.
Bazıları yapıyor, bazıları çekiyor.

Tae gureene, tae wene.
Bazıları çalışıyor, bazıları yiyor.

Torve mordeme zurekêr bine çengdero.
Yalancının torbası koltuğunun altındadır.

Torve tolre ostor nino.
Boş torbaya at gelmez.

Ju vato dewa made hêr zofe, tekebinvato dewa ma pêro herê.
Biri demişki bizim köyde eşek çok,
diğeri bizim köyün hepsi eşek, demiş.

Juyoke çe bikero hazara beliyo.
Ev yapacak olan uzaktan belli olur.

Ju vato çe mı vesa, tekê binvato goçêna mâk çe
simadera âk vêsa.
Biri evim yandı, demiş,
öteki bizim çuvaldız sizin evdeydi o da yandı, demiş.

Ju qewa çewres sare xetire hu esto.
Bir kahvenin kırk yıl hatırı var.

Jurake vake bomo bomo, hu nanore bomên.
Birine delidir delidir deyince kendini deliliğe vurur.

Ostoro hewl, wuşire horo nêdano.
İyi at kendine sopa vurdurtmaz.

Ostoro ke geverbi meyda tol maneno.
At geberdimi meydan boş kalır.

Ostoro ke asvar vilode çineyi, meyda merame, kay mefiye.
Boynunda yuları olmayan atı meydana sürüp, oynatma.

Ostroke ame dest, lozoke qese pi kalukûne hore nêvejiya,
Cınıkake mêrde hora rey wustera, bojide pêbije berze cenet.
Elê gelen atı, atalarının sözünden çıkmayan evladı,
kocasından erken kalkan kadını, kolundan tut cennete at.

Ostomolke ostomolo nata sôna bolo, dota yena tolo.
İstanbul'ki İstanbul'dur bu yandan gidiyorsun boldur,
öbür yandan geliyorsun boştur.

Sodire sonde cinu beli nêbeno.
Kadınların gecesi gündüzü belli olmaz.

Serva na dina mordem kısto.
Bu dünya için adam öldürmüşler.

Soa wese bara her keşa.
Tatlı elma herkesin payıdır.

Sodır xumara kaykêno, sonde lewe cinikedê hu goyneno.
Sabah kumar oynuyor,
akşam karısının yanında kendini övüyor.

Seweta burû çım meveze.
Kaş için göz çıkarma.

Şer şero, makêkê hûk, heyre hûk.
Aslan aslandır, dişisi de, erkeği de.

Sel sono qum maneno.
Sel gider, kumu kalır.

Sare mı balışna sero, gose mı dina sero.
Başım yastıktadır, kulağım dünyadadır.

Rozatenge omre hu kılmo.
Dar günün ömrü kısadır.

Roze yenake rozera betera, sewe yenake sewera tariya.
Gün gelir ki gündün beterdir,
gece gelir ki geceden karanlıktır.

Ri eke de astar wazene.
Yüz verdin mi astar da isterler.

Raera olvoze hu hora meke.
Yolda arkadaşımı kendinden etme.

Raeve şiyane, dênve daane.
Yol gitmeyle, borç ödenmeyle biter.

Peecoy vane axke, axra dest nêkuno.
Sonradan (İş işten geçtikten sonra)
ah ederlerki ah ile ele geçmez.

Ponç peçike ison ju niye.
İnsanın beş parmağı bir değil.

Pere kot na ortu camerdên nêmende.
Para geldi, erkeklik kalmadı.

Peçikake qenun cırakêrde zon nêdana.
Kanunun kestiği parmak acımaz.

Pisinge ciye hu kêrdo, vato dermano, wele kêrda ser.
Kedi sıçtıktan sonra, pisliğine dermandır demiş,
toprakla örtmüş.

Pisinge, eke şiye dewra kûno mari.
Kedi gidince devran fareye kaldı.

Pê kêş mehûye, yeno saretu ser.
Kimseye gülme, başına gelir.

Pi areera yeno, laz sûke perskêno.
Babası değırmenden geliyor, oğlu şehri soruyor.

Verğde weno, heşte reqeşino.
Kurtla yiyor, ayıyla oynuyor.

Verêgorssura çi xeleşino, paxilura nêxeleşino.
Şişmanlardan mal kurtulur, cimrilerden kurtulmaz.

Voreko hewl kozde beliyo.
Kuzunun iyisi ağılda belli olur.

Vengê dawulu dūrra wes yeno.
Davulun sesi uzaktan hoş gelir.

Vas bine kêmerede nêmaneno.
Ot, taşın altında kalmaz.

Viçik piçik şi vejave niçik.
Azar azar oldu, gitti tepeye çıktı.

Verg roza dumanede nâdano.
Kurt, dumanlı havaya bakar.

Vireniya karydve peniya karyd ju niye.
Bıçağın ucuyla, sapı bir değil.

Vorêk sıpiya, kutık sero ci kêno.
Kar beyazdır ama köpek üstüne sığıyor.

Vızıka ci nesena cira.
Bok sineği boka konar.

Vergoke fekê hu gına gôn, herke şî qudır beno.
Ağzı kana bulaşan kurt, gitgide kudurur.

Verg male padisayik weno.
Kurt padişahın davarını da yer.

Ye kêş kêşra nêosena.
Kimseninki kimseden gözükmez.

Yaraniyepeecoy bena raşt.
Şaka sonradan gerçek olur.

Yi dewletli perê hu esto, yi feqîr hâqe hu esto.
Zenginın parası var, fakirin Allahı var.

Zern çıkoke qimête hu jedero.
Altın da nedir ki kıymeti fazladır.

Jimel pısingêrâk este.
Bıyık kedide de var.

Zamae çeyi herê çeyiyo.
Evin damadı evin eşeğidir.

Zur, hurêndde zerno.
Yalan, yerinde altındır.

Zu, sarerê belawo.
Dil, başa beladır.

Zurekêr vato çe mı vesa kês inam nêbiyo.
Yalancı, evim yandı demiş, kimse inanmamış.

Zonaene ayv niya, nêzonaene ayva.
Bilmek ayıp değil, bilmemek ayıptır.

Zalım, eve zulımyeno rae.
Zalim, zulüm ile yola gelir.

Zarance şadek diye, voredek diye.
Kekliği karada da gördük, karda da gördük

Wuyoke tora yeno, hâqra bêro.
Senden geleceğine, Allahtan gelsin.

Wyoke cünde beno, hêgade bivo.
Harmanda olacağına, tarlada olsun.

Wuyoke nu kêno, mare dêste nêkeno.
Bunun yaptığını, fare duvarda yapmaz.

Wayire manga sono wayire herera do wazeno.
İneğin sahibi gidiyor eşek sahibinden ayran istiyor.

Wuşira şilanra nire nêbeno.
Kuşburnundan boyunduruk olmaz.

Welate her kêş, hora şireno.
Herkesin yurdu-toprağı kendisine tatlıdır.

Werdre ap werezawo, qewxare al derezawo.
Yemeye amca yeğendir, kavgaya dayı yeğendir.

Welçega bê bın, ambaro tol, bıpême ha bıpême.
Dipsiz ölçek, boş ambar, ölç ha ölç.

Wuyoke asle hu inkar kêno, aqılra hero.
Aslımı inkâr edenin akli eşek aklıdır.

Qıze çeyi here çeyiyor.
Evin küçüğü evin eşegidir.

Qese rast, rasto.
Doğru söz, doğrudur.

Qesê xıravınre kutık hûno.
Kötü söze köpek bile güler.

Qeso makêk, qeso neyr bımene.
Dişi söz erkek sözü keser.

Qelve her kêş ju niyo.
Herkesin kalbi bir değıldir.

Qese isôn namuse isônyo.
İnsanın sözü, insanın namusudur.

Qesê mordeme feqîr, pere nêkêno.
Fakirin sözü para etmez.

Qeso rast, kêşre wes nino.
Doğru söz kimseye tatlı gelmez.

Qese, qesi kênora.
Söz sözü açar.

Qewxa dayma domonu, kutku sero bena.
Kavga daima çocuklar, köpekler üstüne olur.

Qusqane ğırbeno qapaxe hu vineno.
Tencere yuvarlanır, kapağını bulur.

Qınake mısa tizu nêvındena.
Osuruğa alışan gôt durmaz.

Qeso xıravın je vase bê bino.
Kötü söz dipsiz ota benzer.

Xıravınênra kar nêbeno.
Kötülükle iş olmaz.

Xeture ağwi nêsimino.
Zehirin hatırı olmaz-içilmez.

DERSİM (ZAZA) BİLMECELERİ

1

Merde merde fekê rakêrde
Ağzı açık ölü.

2

Çiyede mı esto tora bestno.
Sana yapışık bir şeyim var.

3

Çiyede mı esto koy peyra sôno yeno koy verde giridino.
Bir şeyim var dağın arkasından gidiyor, geliyor dağın önünde
bağlanıyor.

4

Her zıra dım para.
Eşek anırdı kuyruğu fırladı.

5

Xatuna hot cızıku.
Yedi memeli hatun.

6

Çiye esto ezke kataşêr mı dimerâ yeno.
Bir şey var ben nereye gitsem arkamdan geliyor.

7

Çiyede mı esto ez son,wu vindeno.
Bir şeyim var ben gidiyorum, o duruyor.

8

Hire wao mı este, her sôdır pê pore juwin cene vindene.
Üç kardeşim (Kız kardeş) var her sabah birbirinin saçını tutup duruyorlar.

9

Wuyoke virazeno roseno, wuyoke ceno nêgureneno, wuyoke gureneno nêvineno.
Yapan satar, alan kullanmaz, kullanan görmez.

10

Sôno reçe çina, yeno töz çino.
Gider izi yok, gelir tozu yok

11

Ma mayime, hirusudı wayime.
Biz biziz, otuziki kardeşiz.

12

Kutık çınayre loweno.
Köpek neden havlar.

13

Ko çınayra terseno.
Dağ neden korkar.

14

Çiyede mı esto, weno nêweno nêkêno.
Bir şeyim var yiyor yemiyor sıçmıyor.

15

Wu zare çeyidero, çe zare deydero.
O evin içindedir ev onun içindedir.

16

Ciye hu ilaze nêwesino.
Boku hastaların ilacıdır.

17

Çiyede mı esto gîredan mide yeno, kongra vîndeno.
Bir şeyim var bağıyorum benimle geliyor, açıyorum duruyor.

18

Şûne sere koy kirvitesanecî dina biye roşt.
Dağın başına gittim, kibriti çaktım dünya aydınlandı.

19

Fekê deridero, ne verğ weno, ne dîzd tireno.
Derenin ağzındadır, ne kurt yiyor, ne hırsız çalıyor.

20

Riye hu şawo, zare hu şawo.
Yüzü karadır, içi karadır.

21

Kalike mı naverawo, herz xîre hu boverawo.
Dedem bu kıyıdadır, şeyi öbür kıyıdadır.

22

Honde fil gırso, gıranenya hu çına.
Fil kadar büyüktür, ağırlığı yoktur.

23

Dêkade miesta, her roz hu polkêna.
Bir nenem var her gün kendini yamalıyor.

24

Sandiade mı esta, her roz qeseykêna.
Bir sandığım var her gün konuşuyor.

25

Çor çım, heşt ling, bine vorede hardo şa, wuyoke nêzoneno
hero şa.
Dört göz, sekiz ayak, karın altında siyah toprak, bilmeyen kara
eşek.

26

Darera nêvındeno, destde vındeno.
Ağaçta durmaz, elde durur.

27

Çiyede mı esto, dı lone hu estê.
Bir şeyim var iki deliği var.

28

Çiyede mı esto, her roz düye hu sero kê m nêbeno.
Bir şeyim var, her gün dumanı üstünden eksik olmaz.

29

Çiyede mı esto, eke hu kêrd derg beno je qewaxe, eke hu kêrd

48

top beno je tope.

Bir şeyim var uzandığı zaman, kavak gibi uzuyor, toplandığı zaman top gibi oluyor.

30

Veyvikade mı esto sonde xemelina, sôdır texelina.

Bir gelinim var, akşam süsleniyor, sabah vaz geçiyor.

31

Çiyede mı esto sôdır sôno werte çamırra fetelino, sonde yeneke riye hu riye tora pako.

Bir şeyim var sabah gidiyor çamurun içinde dolaşiyor, akşam geldimi yüzü senin yüzünden temizdir.

32

Çiyede mı esto uwa dengij kon cı pırnêbeno, pırnêbeno.

Bir şeyim var, bütün denizin suyunu dolduruyorum, dolmuyor, dolmuyor.

33

Sandıqare mı esta, zare hora vozd vezena.

Bir sandığım var, kendi içinden yağ çıkarıyor.

34

Çiyede mı esto, her ca vineno, verê çime hu nêvineno.

Bir şeyim var, her yeri görüyor, kendi önünü görmüyor.

35

Veyvike deredera, çape korek vêredero.

Gelin derededir, bir çap çavdar kamındadır.

36

Dêkade mı esta, mezele hu ve hu kınena.
Bir nenem var, kendi mezarını kendi kazıyor.

37

Çor wae mı este kêmera hu erzene ju gol.
Dört kardeşim (Kız kardeş) var, taşı bir göle atıyorlar.

38

Çiyede mı esto gıle koyrawo, wanon, nêwanon nino, eke ame
tilpe hewr tey ano.
Bir şeyim var, dağın ucundadır, çağırıyorum, çağırılmıyorum
gelmiyor, geldiği zaman bir bulut parçasını beraber getiriyor.

39

Çeverde amune daka mı jivena, mı vakê dekê ça jivena, vakê
bak mı sero, Mı vakê bako tu ça jivena, vakê çel çuk mı sero,
mı vakê çel çuk sıma ça jivena, vakê dar bêr mı sero, mı vake
dar bêr tu ça jivena, vakê bare na dina mı sero.
Kapıdan girdim annem inliyor, dedim anne niye inliyorsun,
dedi baban üstümdedir, dedim babo sen niye inliyorsun, dedi
çoluk çocuk üstümdedir, dedim çoluk çocuk siz niye
inliyorsunuz, dediler bir sürü ağaç (çalı-çırpı) üstümüzdedir,
dedim Çalı çırpı siz niye inliyorsunuz, dediler dünyanın bütün
yükü sırtımızdadır.

40

Miya mına qere, singır singır şiya dere.
Benim siyah koyunum, sallana sallana gitmiş dereye.

41

Kalike mî esto, ju herdise ser dardekêrdo.
Bir dedem var, sakalından asmişlar.

42

Bonede mî esto, hora ju ustîne verdero.
Bir evim var, sadece bir tek direk üstüne kurulmuş:

CEVAPLAR

- 1- Maske (Tuluk)
- 2- Name (Ad)
- 3- Şwalend (Uçkur)
- 4- Tufong (Tüfek)
- 5- Dele (Dişi köpek)
- 6- Şüye (Gölge)
- 7- Rêçe (Ayak izi)
- 8- Şepi (Ayran yaymak için kurulan iki çatallı üç ağaç)
- 9- Tawute (Tabut)
- 10- Mose (Balık)
- 11- Dizon (Diş)
- 12- Tersu ver (Korkusundan)
- 13- Perura (Paradan)
- 14- Kêzık (Kêne)
- 15- Ayne (Ayna)
- 16- Mêsa Hemgen (Bal arısı)
- 17- Postal (Ayakkabı)
- 18- Bulisk (Yıldırım)
- 19- Arce (Değirmen)
- 20- Zeytun (Zeytin)
- 21- Korpi (Köprü)
- 22- Şüya fil (Filin gölgesi)
- 23- Soj (Sac)
- 24- Rado (Radyo)

- 25- Hêngaj u gay (Karabasan ve çift öküzleri)
- 26- Sovu (Sabun)
- 27- Loğe (Loğ, Taş silindir)
- 28- Lozine (Baca)
- 29- Mor (Yılan)
- 30- Elbise Askısı
- 31- Demire gile hêngaj (Karabasanın ucundaki demir)
- 32- Pırozine (Elek)
- 33- Goze (Ceviz)
- 34- Çım (Göz)
- 35- Hejir (İncir)
- 36- Dılapa (Damla)
- 37- Cızike mangu (İneklerin memesi)
- 38- İştiri (Ustura)
- 39- Ustine, çeran, gırsağ wele (Direk, çeran, cısır, toprak)
- 40- Bures(Sıtıl)
- 41- Çever (Kapı)
- 42- Sung (Mantar)

Genelkurmay Belgelerinde:
Lozan Antlaşması sonrası
Türkiye'nin iç ve dış siyasi durumu.
İsyanların nedenleri, bastırma harekâtı hazırlığı.
Bölgenin doğal yapısının harekâta etkisi,
kuvvetlerin durumu.
Nasturi, Şeyh Sait, Sason, Ağrı, Koçuşığı, Mutki,
Asi Resul isyanları nasıl bastırıldı?
Roçkotan, Raman, İkinci Ağrı ve Bicar Tenkil Harekâtları.
Ordunun Doğu İstihbaratı: Harekât zorunlu.
Bölgede durum,
kuvvetlerin mevzilenmesi
Plan ve krokilerle harekâtın tümü.

Genelkurmay Belgelerinde:

Tendürek, Savur, Zeylan, Oramar.

Üçüncü Ağrı.

Pülümür Tenkil Harekâtları.

Genelkurmay'da ortak kanı: Harekât.

Doğu bölgesinde genel durum,

isyana karşı hazırlık.

Tunceli Tenkil Harekâtı: 1937 ve 1938.

Bölgenin coğrafi durumu asayiş sorunu.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya.

Başbakan İsmet Paşa'nın durumu özetleyen raporu.

Genelkurmay Başkanlığı'nın gelişmeleri ciddiyet ve önemini belirten raporu.

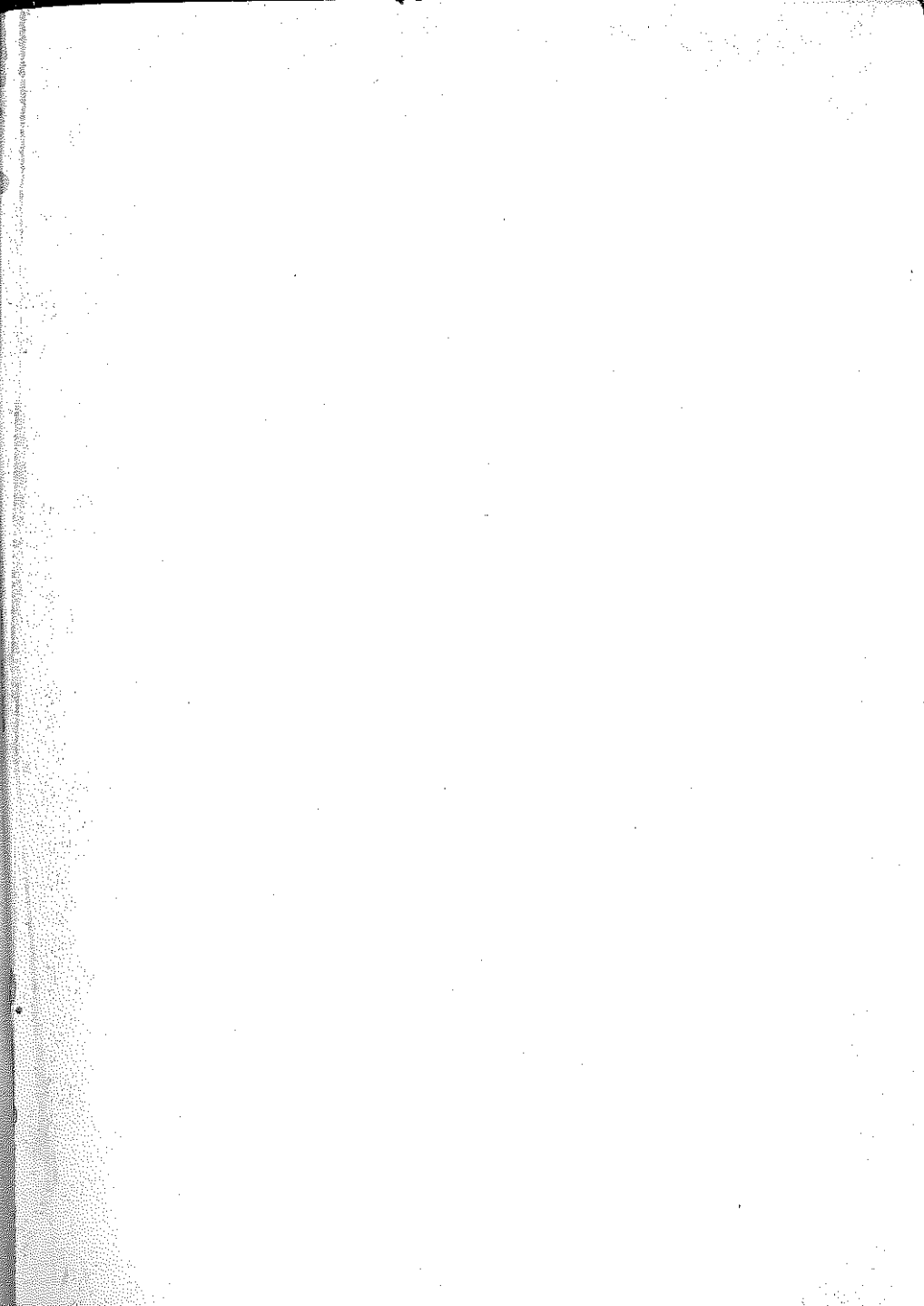
Tunceli Kanunu özeti.

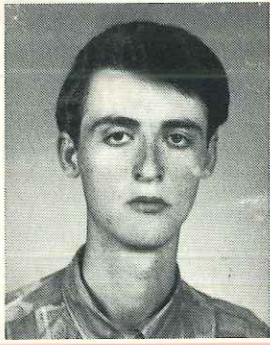
Bakanlar Kurulu'nun Tunceli Harekâtına ilişkin kararı.

Harekâtla ilgili plan, kroki ve haritalar.

Devletin Gözüyle;
Kürtlerin tarihi, menşeleri hakkında
teoriler ve tarih alanına çıkışları.
Dili örf ve adetleri. Kürt dernekleri.
Bugüne kadar çıkan isyanlar, sebepleri,
isyan bölgeleri ve isyan eden aşiretler.
İsyancılarla yapılacak savaşlarda
göz önünde tutulacak esaslar.
İsyan bölgelerini ve
bölgedeki aşiretlerin
durumunu gösteren krokiler.

MESUT ÖZCAN

Dersim (Zaza) Atasözleri

"Kökenleri ne olursa olsun Zazalar, bugün kendilerini Kürtük dünyasının bir parçası olarak görmektedirler. Toplumların kendileriyle ilgili bilinçleri tayin edicidir. Bulgarların Türk kökenli olmaları, onların tarih içinde Slavlaştıkları ve bugün Slav oldukları gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bulgarlar bugün kendilerini Slav olarak görüyorlarsa önemli olan budur. Çeşitli etnik topluluklar tarih içinde birbirlerine karıştılar. Bazıları asimile oldu. Karışımlardan yeni kültürler ortaya çıktı. Yeni etnik kimlikler şekillendi. Bunu toplumların tarihi gelişiminin kaçınılmaz bir unsuru olarak ele almak gerekiyor. Yüzyillardan bu yana varlığını sürdüren ve bugün de belli bir hayatiyete sahip olan Zaza dili ve kültürü üzerine çalışmalar, hem bir bütün olarak Anadolu halk kültürünü hem de Kürt kültürünü

geliştirip zenginleştireceği açıktır.

Genç arkadaşım Mesut Özcan'ın çalışması, günümüze kadar sözlü olarak gelmiş bir kültürün, yazılı kültür haline dönüştürülmesinde ilk adımlar arasında anılmaya değer bir çalışmadır.

Bütün halkların Atasözleri gibi

Dersimlilerin atasözleri de, bu halkın tecrübelerini, çeşitli konularda tarih içinde billurlaştırdığı fikirleri ve dersleri içeriyor. Bir başka deyişle bir toplumun ruhi şekillenmesi, o toplumun atasözlerinden çıkarmak mümkündür."

Mehmet Bedri Gültekin

KDV Dahil

10000 TL

ISBN 975-343-029-9